

Развитие на селското стопанство в Китай

Ас. МАРИЯ МИХАЙЛОВА-ТОНЕВА
Институт по животновъдни науки -
Костинброд
E-mail: maria_toneva@abv.bg

Резюме: Китай е една от най-бързо развиващите се страни в Азия и заема второ място в света по показателя БВП. С територия над 9,5 млн. km², Китай е четвърта по площ в света и е най-гъсто населената държава с над 1,3 млрд. жители. За да задоволи хранителните потребности на 20% от цялото население на земята, китайското правителство развива с бързи темпове селското стопанство. Селското население е 760 млн. души. То е мнозинство спрямо градското и е в съотношение 56 : 44% и заема важно място в икономиката на страната.

Китайското правителство непрекъснато увеличава капиталовложенията в селското стопанство и предприема мерки за повишаване на доходите на селяните, като осъществява политика за хармонично развитие на селата и градовете. В отрасъла се наблюдават както модерно организирани производства, така и 200 млн. малки стопанства със средно 0,65 ha земя, с ниска продуктивност и слаба конкурентоспособност на земеделските продукти. Китайското село е с много голям икономически потенциал, в него се внедряват нови технологии на производство, за да се задоволят високите изисквания на пазара за качество и количество на призежданите продукти.

Селскостопанското производство се развива с изключително бързи темпове и проблемът с глада е решен напълно. През декември 2001 г., Китай става член на Световната търговска организация и това събитие дава своя положителен принос за развитието на международния пазар и цялата световна икономика.

Ключови думи: Китай, селско стопанство, производство, СТО

Увод

През последните години икономиката на Китай се характеризира с постоянен висок темп на нарастване на БВП : 2004 г. – 9,5%, 2005 г. – 10,4%, 2006 г. – 11,1%, 2007 г. – 11,4%, 2008 г. – 9,8%. Правителството на Китай си поставя за цел да я превърне в средно развита страна до 2020 г. В края на 2009 г., Китай разполага с най-големия валутен резерв в света, който за последните седем години се увеличава девет пъти и достига стойност над 2 трилиона. щ. д. Финансовата мощ на страната я прави устойчива и гъвкава при преодоляване на негативните последици от глобалната икономическа криза.

Селското стопанство на Китай се развива при следните природо-климатични условия: страната е разположена в умерения, субтропичния и тропичния климатичен пояс, релефът е предимно планински с намаляваща надморска височина от запад на изток. Общата площ на орната земя на Китай е 1,27 млн. km² и е разположена в източните равнини и котловини. Обработваемата земя в Китай е 7% от световните обработваеми земи и трябва да изхрани 1/5 от населението на земята. Селското стопанство се развива с изключително бързи темпове в годините на икономическа реформа. Китай се справя с проблема на недохранването и мизерията. Споменът за трите гладни години 1959-1961 г., когато от глад умират 30 млн. души, остава в миналото.

Целта на статията е да направи анализ на постигнатите резултати и развитието на селскостопанското производство в Китай през годините на реформа, както и на възникналите социално-икономически проблеми.

В тази връзка са анализирани статистически данни, статии и доклади.

Реформа в селското стопанство на Китай

През периода 1949-1978 г. Китай се развива като социалистическа държава с централизирано-планово стопанство. През декември 1978 г. Дън Сяопин поставя началото на икономическата реформа в китайската икономика. В продължение на 30 години се изгражда, както казва Н и J i n t а о (2009), социализъм с китайски характеристики, пълен с енергия и жизненост, две системи в една държава. Икономиката на страната от планова

преминава в пазарна. Реформата в селското стопанство започва с разформироване на народните комуни и въвеждане на акордната система на собственост, което се отразява благоприятно върху производството. В рамките на този процес се съхранява системата на колективно владение на земята, а семейната аренда засилва икономическата самостоятелност на селянина. Той се превръща в предприемач, а взаимоотношенията му с държавата се поставят на икономическа и договорна основа. В края на 1984 г. – над 94% от земеделските земи в Китай са отдадени под аренда. Китайският арендатор е задължен да продава определено количество продукция по фиксирани цени, а останалата част – да реализира на свободния пазар. Редица китайски икономисти подчертават, че при съществуващия недостиг на обработваема земя в страната, пренаселеност в селските райони и ниска техническа въоръженост на селскостопанския труд в китайското село, предимствата на семейното стопанисване на земята са огромни. Изтъква се, че „дребното земеделско стопанство от семеен тип е основна производствена единица още от по-ранната китайска история” (Д и м о в, 1990). Различните форми на собственост в селското стопанство, колективни, индивидуални са обусловени от реалното състояние на производителните сили. Резултатът е, че Китай постига в рамките на десет години задоволителен дневен порцион за всеки член на огромното си население и преодолява състоянието на перманентен глад. По показателя продукт в kg на човек от населението са осигурени: месо – 41 kg, яйца – 14 kg, плодове - 35 kg и зеленчуци – 198 kg, тези резултати са по-високи от средните за света.

През етапите на реформа в икономиката на Китай се създават организационни предпоставки за свободно развитие на всички форми на

собственост и на такива с чуждестранно участие, при което държавния монопол не се заменя с частен. Създават се „социалистически пазарни отношения” с китайски характер. Подобна политика се провежда на фона на изключително високи темпове на икономически растеж. Целта е до 2020 г. системата на социалистическата пазарна икономика да се усъвършенства.

С приемането на документ за поземлена реформа, през декември 2008 г. се въвеждат пазарни механизми при урегулиране правото на собственост върху земята в селските райони на Китай. Приватизацията на земеделските земи е стъпка напред в усъвършенстването на поземлените отношения в Китай. Земеделецът може да се разпорежда самостоятелно с правото на аренда, т.е. да го продава на нови собственици (без намесата на посредник, облечен в партийна власт). Китайските фермери могат да продават, ипотекират, наемат селскостопанска земя и да създават акционерни дружества. Правителството на Китай остава едноличен собственик на земята и не се очаква промяна в близките години. Новият закон защитава статута на земеделските земи от неправомерното им използване за развитие на инфраструктура и за други не селскостопански цели.

Състояние на селскостопанското производство в Китай

Данните от табл.1 показват, че дялът на селското стопанство в структурата на БВП постепенно намалява, от 30% - 1980 г. на 11,9% - 2006 г. и това е следствие на увеличения дял на услугите. Селското население е мнозинство от общото население и заема важно място в икономиката на страната, 760 млн. души живеят в селските райони, 42% от работещото население са заети в селското стопанство. В табл. 2 е

Таблица 1
Table 1

Промени в структурата на китайската икономика, %/ Changes in Structure of China's Economy, %

Дял в БВП Share in GDP	1980	1990	2000	2006
Селско стопанство Agriculture	30	27	16,4	11,8
Промисленост Industry	49	42	50,2	48,7
Услуги/ Services	21	31	33,4	39,5

Source: CNBS, China's Statistical Yearbo

показана динамиката на заетите в отраслите на икономиката през годините на реформа. В селското стопанство, работещите намаляват с 27%, докато в промишлеността се увеличават със 7%, а в услугите с 20%. През последните години, китайското правителство поставя на преден план развитието на селското стопанство и непрекъснато увеличава капиталовложенията в него и предприема мерки за повишаване на доходите на селяните за осъществяване на хармонично развитие на селата и градовете. Развитието на селските райони е определящо за повишаване качеството на живот в страната и води до преодоляване на скритата безработица, според J i k u n H u a n et al. (2007), от 130 млн. до 200 млн. селяни се насочват в други провинции и градове да търсят работа .

Структурата на селскостопанското производство, представена в табл.3, показва че растениевъдното производство намалява с 18,8% за периода 1980-2003 г. и е 58,8%, а животновъдното се увеличава със 7,9% за същия период и е 25,9%. Динамиката на

производството в растениевъдството, в табл.4 показва значително увеличение по изследваните позиции. По добив на зърнени продукти, Китай се нарежда на *първо място* в света. Производството на зърнени храни нараства от 300 млн. t през 1978 г. до 500 млн. t – 2008 г. Производството през 2008 г. на ориз е 193 млн. t, а на пшеница - 112 млн. t. Чаят е традиционна напитка и неговото производство непрекъснато се увеличава, от 294 хил. t - 1978 г. до 11 млн. t - 2008 г., което прави ръст от 37 пъти, поради голямото търсене на вътрешния и международния пазар. Китай заема *първо място* в света по производство на грозде, увеличението спрямо базовата 1978 г. е 60 пъти.

Неблагоприятните природни условия и ограничената обработваема земя са причина Китай все повече да разчита на **науката и новите технологии** за решаване на проблемите в селското стопанство. *Първо*, стимулира научните изследвания в приоритетните области на отрасъла, и *второ*, създава условия за бързо внедряване на научно-техническите постижения

Таблица 2
Table 2

Дял на заетите в китайската икономика, %/ Share in Employment of China's Economy, %

Отрасли Branches	1980	1990	2000	2006
Селско стопанство Agriculture	69	60	50	42,6
Промисленост Industry	18	21	22,5	25,2
Услуги/ Services	13	19	27,5	32,2

Source: CNBS, China's Statistical Yearbook

Таблица 3
Table 3

Промени в структурата на селскостопанското производство, %/Changes in Structure of China's Agricultural Output, %

Структура Structure	1980	1990	2000	2003
Растениевъдство Crop	76	65	56	58,8
Животновъдство Livestock	18	26	30	25,9
Рибовъдство Fishery	2	5	11	4,4
Лесовъдство Forestry	4	4	4	10,9

Source: CNBS, China's Statistical Yearb

Таблица 4
Table 4

Динамика на производството в растениевъдството 1978=100
Development of Crop Production 1978=100

Продукт	1988	1998	2008
Ябълки/ Apples	190	850	1302
Тропически плодове Tropical fruits	230	276	463
Грозде/ Grapes	724	2000	5994
Ориз/ Rice, paddy	122	143	138
Царевица/ Maize	138	237	296
Картофи/ Potatoes	111	226	199
Соя/ Soya	153	199	204
Домати/ Tomatoes	126	315	623
Свежи зеленчуци Fresh vegetables	383	630	969
Пшеница/ Wheat	159	204	209
Чай / Tea	193	234	428

Източник: FAOSTAT, Собствени изчисления/ Source: FAOSTAT, Own processing.

в производството. Например, изключително важна за селскостопанските производители е програмата, разработена за преодоляване на сушата и наводненията.

Китай разполага с ограничена площ **земеделска земя** и много финансови ресурси. Резервът на Китай в чуждестранна валута е около 2 трилиона долара. Страната разполага със средства за закупуване на обработваема земя в Южна Америка и Африка и така да гарантира снабдяването с храни. Правителството води политика на активно насърчаване на производството в чужбина. През последните години са подписани над 30 споразумения в областта на селското стопанство с приятелски страни в Азия и Африка. Китай получава достъп до обработваема земя, в замяна на своите технологии,

програми за обучение на персонала и развитие на инфраструктурата. Създават земеделски стопанства за производство, в които работят китайски фермери, учени и работници. Например оризът, отглеждан в чужбина, задължително е хибрид, доставен от Китай.

На табл.5 е показана динамиката на нарастване на **броя на животните** през последните 30 години. Говедовъдството, овцевъдството и козевъдството са развити в западните и южните области на Китай. В източните крайбрежни райони и в близост до най-големите градове Пекин, Шанхай и Тиендзин се развива млечното производство и птицевъдството. В Централните райони на страната е концентрирано свиневъдството. В Китай се отглеждат повече от половината свине в света -

Таблица 5
Table 5

Динамика брой животни 1978=100/ Development of Stock 1978=100

Животни/ Livestock	1988	1998	2008
Говеда /Cattle	140	188	156
Пилета/ Chickens	225	381	561
Патици/ Ducks	164	286	425
Прасета/ Pigs	113	138	151
Овце/ Sheep	110	129	146
Кози/ Goats	115	199	220

Източник: FAOSTAT, Собствени изчисления/ Source: FAOSTAT, Own processing

473 млн.бр. от общо 780 млн.бр., Китай е на трето място след Бразилия и Индия със 106 млн. бр. говеда. Млечното говедовъдство се развива най-добре в северните райони, в провинция Хейлондзиян се получават 30% от произведеното мляко в страната. Китай е на *първо* място по брой на овце – 170 млн. бр. от общо 1,2 млрд. бр. за света, пред Австралия, Индия, Нова Зеландия и др. Овцевъдството е насочено към пасищното отглеждане. Изграждането на големи птицеферми в зърнопроизводителните райони и в урбанизираните територии е предпоставка за използването на промишлени технологии. Модерните системи на производство в индустриалните ферми за отглеждане на 20 хил. и повече пилета, повишават интензификацията на процесите и достигането на телло за клане на 49 ден. Кокошки и пилета се отглеждат и в малки семейни стопанства. В световен мащаб, големите производители на птиче месо са Китай, Индия и Бразилия.

На табл.6 е показана динамиката на получените *продукти от животновъдството*. Най-голям ръст е отбелязан при производството на краве мляко и говеждо месо, спрямо базовата

1978 г. Китайците нямат традиции в консумацията на мляко и млечни продукти, но е отбелязан ръст в пъти. Това е резултат от водената политика на правителството за подобряване качеството на хранене на населението. Китай е един от най-големите производители и потребители на животинска продукция. За последните десет години, произведената животинска продукция нараства три пъти. Потреблението на месо на глава от население в Китай се увеличава 4,5 пъти (13,7 kg през 1978 г.), но е по-ниско от това в развитите икономически страни. Това е свързано с бързото развитие на икономика и съответното нарастване на доходите на населението. Производството на коприна е монопол на страната в продължение на стотици години. Китай произвежда 112 хил.t сурова коприна, като увеличението за последните десет години е 30%.

Наред със сериозните постижения през 30-годишния период на реформи, възникват и някои *социално-икономически проблеми*, които китайското правителство успешно решава като: диспропорцията в развитието на региони в страната и между града и селото, бедността в селските райони, разликата в доходите на

Таблица 6

Table 6

Динамика на продукти от животновъдството 1978=100 / Development of Livestock's Products 1978=100

Продукти /Products	1988	1998	2008
Говеждо месо Cattle meat	366	2036	2653
Пилешко месо Chicken meat	218	738	1026
Краве мляко Cow milk	334	606	3121
Месо от патици Duck meat	186	585	918
Козе месо / Goat meat	268	763	1256
Козе мляко / Goat milk	192	270	330
Яйца /количество/ Eggs /quantity/	274	838	1088
Свинско месо/Pig meat	243	455	538
Овче месо/Sheep meat	235	708	1130
Овче мляко/Sheep milk	189	294	1370
Вълна /непрана/ Wool greasy	161	201	287
Сурова коприна Raw silk	183	273	451

Източник: FAOSTAT, Собствени изчисления./ Source: FAOSTAT, Own processing.

селското и градското население, миграцията на селското население от вътрешните райони в посока към големите морски градове, социалната защитна мрежа и здравното осигуряване. Според китайския стандарт за бедност, бедни са хората, които разполагат с 0,6 - 0,7 щ.д. на ден. През 1978 г. те са 250 млн. души (31%) и намаляват до 29 млн. души (3%). Доходите на работещите в градските райони през 1978 г. са 1,8 пъти по-високи от тези в селските и тази разлика продължава да расте до 3,2 пъти. Друг проблем е опазване чистотата на околната среда. Обработваемата земя намалява от индустриализацията на икономиката, ерозията на почвата, замърсяването на водата и за да отговори на нарастващите потребности от по-големи количества селскостопанска продукция се повишава продуктивността чрез използването на торове - 280 kg/ ha, пестициди и механизация.

В резултат на глобалната криза чуждите пазари се свиват, рязко намаляват чуждестранните капиталовложения и много производства се затварят. Тези процеси се отразяват най-тежко върху бедните слоеве от населението. На китайски думата „криза” се пише с два йероглифа – **wei ji**, първият означава „опасност”, а вторият - „шанс”, така в самото изписване на думата „криза” има дълбоко скрита мъдрост. Китайското правителство субсидира изключително важния отрасъл - зърнопроизводството. Подобрява условията на живот на населението, заето със селскостопанско производство, по-специално в районите на Централен и Западен Китай, като осигурява безплатно образование в селските райони и нова система на здравно обслужване.

Особен интерес представлява развитието на **икономика на знанието**. До началото на реформите, разходите за научни изследвания в КНР са по-малко от 1% от БВП. През периода 2006-2010 г. се предвиждат тези разходи да нараснат от 1,3% до 2% от БВП, а през 2020 г.

да достигнат 2,5% от БВП, който тогава се очаква да бъде 6 трилиона щатски долара, това са 150 млрд. щ.д. предназначени за научни изследвания. На 50-годишния юбилей на Китайската академия за селскостопанските науки се казва, че Китай става световна водеща сила в областта на селскостопанската наука до 2020 г. (Fu J i n g, 2007). През 2009 г. са предвидени разходите за наука да нараснат с 25,6% при условие, че през 2008 г. ръстът спрямо предходната 2007 г. е 16% по-висок. В областта на селскостопанската наука работят повече от 10 хил. научни работници.

През декември 2001 г. Китай става член на Световната търговска организация. Това е важно събитие както за страната, така и за международната търговия и икономика. Присъединяването на Китай осигурява ползването на преференциални тарифи. На табл.7 е показан дялът на селскостопанските стоки в пълния внос и износ на страната, а резултатите показват намаляване на непреработените селскостопански стоки. През 2007 г. Китай внася селскостопански продукти на стойност 33 млрд. щ.д., а експортира селскостопански продукти на стойност 32 млрд. щ.д. Страната внася огромни количества соя и се очаква скоро да стане един от най-големите вносител на царевица. Консумацията на птиче месо в бъдеще ще нараства, защото е диетично и няма ограничения от религиозен характер, както е при свинското и телешкото месо. Китай е на четвърто място по износ на бройлери след Бразилия, A million chickens are sold by the Daijan company (China's largest chicken farm) a week. САЩ и ЕС. Очаква се Китай да се превърне в най-големия вносител на хранителни продукти в периода 2015 – 2020 г. Китайската икономика, като интегрирана в глобалното стопанство, преживява невероятен разцвет благодарение на огромния износ към САЩ, Европа и Азиатско тихоокеанския регион,

Таблица 7
Table 7

Дял на селското стопанство в търговията на Китай, % / Share of Agriculture in China's Trade, %

	1980	1990	2000	2006
Дял в износа	26,7	17,2	6,3	3,2
Share in Total Exports				
Дял във вноса	33,8	16,1	5	4
Share in Total Imports				

Source : CNBS, China's Statistical Yearbook

както и на изключително високото ниво на собствените и чуждестранните инвестиции в китайското стопанство.

Заклучение

Развитието на китайското селско стопанство през последните 30 години се осъществява посредством плавен преход от планово централизирана към пазарна икономика. Този преход се извършва по уникален начин в икономическата практика чрез подпомагане на частната инициатива и ефективно използване на държавната собственост. В производството функционират ефективно стопанства с различна форма на собственост. Селскостопанското производство непрекъснато нараства с бързи темпове. Основните моменти в прилаганата на практика нова стратегия за развитие на селското стопанство са:

- намаляване на голямата разлика в доходите на селското и градското население;
- стимулиране на вътрешното разпределение на ресурсите за създаване на по-ефективни стопански структури;
- намаляване на негативното влияние на селскостопанския производствен растеж върху околната среда;
- подобряване на конкурентоспособността на селскостопанските продукти на вътрешния и международните пазари;
- провеждане на държавна политика на подпомагане развитието на селското стопанство;
- създаване на благоприятни условия за привличане на собствени и чуждестранни инвестиции в селското стопанство.

ЛИТЕРАТУРА

1. Д и м о в, А. (1990). Поземлените отношения в съвременното селско стопанство на Китай. – Икономика и управление на селското стопанство, № 5, с. 86-91.
2. С r o o k, F.W. and W. H. C o l b y (1998). China's Livestock Sector Growing Rapidly. – Agricultural Outlook, November, 15-18.
3. F u J i n g (2007). Agriculture looks to scientific future. – CHINA DAILY, September 12.
4. H a n J u n (2006). Seven Issues Directly Affecting Farmers' Interests. - China Economist, № 2, 84-96.
5. H u J i n t a o (2009). Speech at the Meeting Marking the 30th Anniversary of Reform and Opening Up (I). –

Beijing Review, № 22, June 4, 1-16.

6. H u J i n t a o (2009). Speech at the Meeting Marking the 30th Anniversary of Reform and Opening Up (II). – Beijing Review, № 23, June 11, 1-8.
7. M a l i k, K. (2008). Advancing Food Safety in China. – United Nations in China, March, 3-29.
8. M a l i k, K. (2008). Food Prices Issues in the People's Republic of China. - United Nations in China, August, 3-23.
9. L o u P e i m i n (2006). Urbanization: When Farmers Lose Their Land. - China Economist, № 2, 70-82.
10. L u o R e n f u, Z h a n g L i n x i u et al. (2006). Rural Areas Need More Public Product Investment. – China Economist, № 2, 56-69.
11. W a n g R e n d a i (2006). Urban Live has improved but More Needs to Be Done. - China Economist, № 2, 122-128.
12. <http://data.worldbank.org/topic/agriculture>
13. www.faostat.org

Development of Agriculture in China

M. MIHAILOVA-TONEVA

Institute of Animal Science - Kostinbrod

(Summary)

China is one of the fastest developing countries in Asia and is occupying the second place regarding GDP. With territory of 9,5 million km² China is ranking fourth in the world and is the most populated country with more than 1,3 billion people. In order to satisfy the need of food for 21% of the total population on Earth the Chinese government is developing quickly the Agriculture. The rural population is 760 million people. It is more than the urban population and the proportion is 56:44% and takes very important role for the development of economy. The Chinese government permanently is increasing the investment in Agriculture, takes measures for increasing the income of farmers using policy for harmonious development of villages and cities. In this branch are observed modern production as well as 200 million small farmers with 0,65 ha in average with low productivity and competitiveness of agricultural products. The Chinese village has big economic potential and new technologies are introduced in order the big demands of the market to be satisfied regarding quality and quantity of production. The agricultural production is developing quickly and the problem with the famine is completely solved. In December 2001 China has become a member of World Trade Organization. This event contributes for the development of International market and the whole world economy.

Key words: China, Agriculture, Production, World Trade Organization (WTO)

Статията е постъпила в редакцията на 5.05.2010 г.